

Verspreidingsonderzoek Nederlandse zoogdieren VONZ 2009

Drs. J.B.M. Thissen (red.)

Drs. C. Achterberg
Drs. D. L. Bekker

April 2010

Rapport van de Zoogdierverseniging

In opdracht van de Gegevensautoriteit Natuur

Verspreidingsonderzoek Nederlandse zoogdieren VONZ 2009

ISBN:	978-90-79924-15-8
Rapport nr.:	2010.07
Datum uitgave:	april 2010
Auteurs:	drs. J.B.M. Thissen (red.) drs. C. Achterberg drs. D.L. Bekker
Foto omslag:	Op zoek naar de boommarter; © C. Achterberg/Zoogdierverseniging
Kaarten:	ing. S. Westra
Projectnummer:	2009.032
Projectleider:	Ir. R.H. Witte van den Bosch
Productie:	Stichting VZZ Postbus 6513 6503 GA NIJMEGEN Tel. 024-7410500, E-mail: info@zoogdierverseniging.nl
Naam en adres opdrachtgever:	Gegevensautoriteit Natuur Postbus 5045 3502 JA UTRECHT
Contactpersoon opdrachtgever:	drs. R.J. Bink
Oplage van het rapport:	3x gedrukt, PDF

Dit rapport kan geciteerd worden als:

Thissen, J.B.M., C. Achterberg & D. Bekker 2010. Verspreidingsonderzoek Nederlandse Zoogdieren VONZ 2009. Zoogdierverseniging rapport 2010.07. Zoogdierverseniging, Nijmegen.

De Stichting VZZ, onderdeel van de Zoogdierverseniging is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van de VZZ; opdrachtgever vrijwaart de Stichting VZZ voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Zoogdierverseniging

Niets uit dit rapport mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Zoogdierverseniging, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

VONZ 2009

INHOUD

1	INLEIDING.....	5
2	RESULTATEN VERSPREIDINGSONDERZOEK 2009.....	7
2.1	Verspreidingsonderzoek 2009	7
2.2	Boommarter.....	8
2.3	Das	15
2.4	Noordse woelmuis	21
2.5	Waterspitsmuis.....	26
3	LOGISTIEK GEGEVENSINWINNING.....	31
4	PROBLEMEN.....	33
5	AANBEVELINGEN.....	35
	BRONNEN.....	36

1 INLEIDING

Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit investeert in het gericht laten verzamelen van verspreidingsgegevens van verschillende beschermde soorten. De Gegevensautoriteit Natuur heeft de Zoogdiervereniging opdracht gegeven om het verspreidingsonderzoek naar beschermde zoogdiersoorten ook in 2009 te organiseren. Dit is het vierde achtereenvolgende jaar van het verspreidingsonderzoek, na een eerdere *Inhaalslag* Verspreidingsonderzoek, die gestart is nadat in het najaar van 2003 in de Tweede Kamer het amendement 'Van der Ham' aangenomen is. Daarin werd gevraagd om goede overzichten van het voorkomen van beschermde soorten in Nederland. Bij het bedrijfsleven, de overheid en bij soortbeschermende organisaties zoals de Zoogdiervereniging, bestaat de behoefte om te komen tot actuele en betrouwbare informatie met betrekking tot voorkomen en verspreiding, en een actuele, betrouwbare en toegankelijke database voor beschermde soorten. In dit verband coördineert de Zoogdiervereniging vrijwilligers bij het inventariseren van zoogdieren. Voor de moeilijke soorten noordse woelmuis en waterspitsmuis voeren medewerkers van de Zoogdiervereniging ook zelf veldwerk uit. De expertise en soort- en gebiedskennis van de Zoogdiervereniging en haar vrijwilligers garanderen de aanlevering van een grote hoeveelheid systematisch verzamelde waarnemingen

In 2009 richtte het verspreidingsonderzoek zich op boommarter, das, noordse woelmuis en waterspitsmuis, in combinatie met het vergroten van het vrijwilligersnetwerk. Dit zijn soorten van tabel 3 van de Flora- en faunawet en daarmee streng beschermde soorten. Boommarter en noordse woelmuis staan ook op bijlagen van de Habitatrichtlijn: de boommarter op Bijlage V en de noordse woelmuis op Bijlage II en Bijlage IV. Op grond van artikel 17 van de Habitatrichtlijn moet Nederland om de zes jaar over de toestand van de soorten van de bijlagen van de richtlijn rapporteren aan de Europese Commissie. De eerst volgende rapportage heeft betrekking op het tijdvak 2007-2012. Daarom wil het ministerie van LNV uiteindelijk het verspreidingsbeeld voor die periode op 10*10 km-hok niveau compleet geactualiseerd zien. In de rapportage voor Brussel is het aantal 10*10 km-hokken de maat voor het areaal.

Methoden voor het inventariseren van boommarter, das, noordse woelmuis en waterspitsmuis ten behoeve van het verspreidingsonderzoek zijn beschreven in Verboom & Limpens (2004). Voor deze soorten zijn er ook specifieke handleidingen: voor de boommarter (Achterberg 2007), voor de das (Westra & Achterberg 2007), voor de noordse woelmuis (Koelman 2007) en voor de waterspitsmuis (Tomlow & Dekker 2007). De handleiding voor de waterspitsmuis gaat nog uit van het inzetten van lokbuizen voor het verzamelen van keutels. In 2007 is deze methode weinig succesvol gebleken (Witte van den Bosch et al. 2008). Daarom zijn in 2008 bij wijze van experiment aangepaste lokbuizen ingezet om haren van waterspitsmuizen te verzamelen. Ook dat was geen succes (Thissen et al. 2009). In 2009 zijn geen lokbuizen meer ingezet.

2 RESULTATEN VERSPREIDINGSONDERZOEK 2009

2.1 Verspreidingsonderzoek 2009

In 2009 heeft gecoördineerd verspreidingsonderzoek plaatsgevonden aan de boomarter, das, noordse woelmuis en waterspitsmuis. Het verspreidingsonderzoek richtte zich ten eerste op het inwinnen van gegevens zodanig dat het verspreidingsbeeld op 10*10 km-hokniveau van de periode 2007-2012 (de periode van de volgende rapportage ex artikel 17 van de Habitatrichtlijn) compleet geactualiseerd wordt. Voor de genoemde rapportage zijn soorten genoemd in de bijlagen II, IV en V van de Habitatrichtlijn relevant. In tabel 1 betreft dit boomarter (V) en noordse woelmuis (II en IV). In verband met de logistiek van het veldwerk is op verzoek van de Gegevensautoriteit Natuur en het Centraal Bureau voor de Statistiek voor de andere soorten dezelfde frequentie van actualisatie gehanteerd.

Tabel 1. Het aantal 10*10 km-hokken van het leefgebied en het aantal 10*10 en 1*1 km-hokken dat geïnventariseerd is.

Soort	leefgebied / range	onderzocht sinds 2007	onderzocht sinds 2005
	<i>(10*10 km -hokken)</i>	<i>(10*10 km-hokken)</i>	<i>(1*1 km-hokken)</i>
boomarter	246	92 (= 37%)	731
das	223	165 (= 74%)	2.941
noordse woelmuis	92	55 (= 60%)	799
waterspitsmuis	404	99 (= 25%)	1032

Ten tweede was de actualisering van het verspreidingsgebied op 1*1 km-hokniveau er op gericht dat goede signaleringskaarten gemaakt kunnen worden met gegevens niet ouder dan 5 jaar. In 2009 werd weer gestuurd op “zwakke plekken” in het verspreidingsbeeld. Echter, omdat met vrijwilligers gewerkt wordt blijven vooral uit de “sterke plekken” data beschikbaar komen. De sturing is echter wel degelijk op de “zwakke plekken” gericht geweest, met per soort wisselend resultaat.

Van de zesjarige periode (2007-2012) zijn nu dus drie jaren gepasseerd. In tabel 1 is voor de onderzoeksoorten aangegeven uit hoeveel 10*10 km-hokken het geschikte leefgebied bestaat, hoeveel van deze hokken in de periode 2007-2009 zijn onderzocht en hoeveel 1*1 km-hokken in de periode 2005-2009 zijn onderzocht.

2.2 Boommarter

Het geschikte leefgebied van de boommarter in Nederland omvat volgens de huidige definitie 246 10*10 hokken. Dankzij het gecoördineerde verspreidingsonderzoek is de boommarter sinds 2007 in 92 van deze hokken (37%) vastgesteld. Met de huidige jaarlijkse inspanning lijkt het dus niet haalbaar om in 2012 een op dit niveau dekkend actueel verspreidingsbeeld te hebben. Sinds 2005 is de aanwezigheid van de boommarter in 731 1*1 km-hokken onderzocht. De kern van de verspreiding is goed gedekt maar het vaststellen van de aanwezigheid of afwezigheid in het geschikte leefgebied eromheen behoeft aandacht. Voor de boommarter is er geen methodiek voor het bepalen van nulwaarnemingen.

Door het maken van een signaleringskaart voor de boommarter dient het mogelijk te zijn om nu als geschikt beschouwd leefgebied (zie figuur 1) nader te begrenzen, met name in Brabant, Limburg, de Achterhoek en Twente. Naar verwachting zal met de huidige inspanning vervolgens wel in 2012 een vrijwel compleet beeld bestaan van de actuele verspreiding.

Friesland, Drenthe en Groningen

De verspreiding van de boommarter in Drenthe is goed in beeld gebracht. In Friesland is de aanwezigheid in Gaasterland en het zuidoosten duidelijk. De soort lijkt in Friesland en Drenthe de meeste geschikte biotopen in de laatste 10 jaar bezet te hebben. In Groningen is weinig geschikt biotoop aanwezig en de incidentele waarnemingen zijn waarschijnlijk zwervers van de Drents – Friese populatie. Mogelijk zijn er boommarters aanwezig in het Lauwersmeergebied maar verwarring met de steenmarter is op dit moment niet uit te sluiten. De boommarter lijkt wel voor te komen net ten oosten van de zuidoostpunt van Groningen in Duitsland. Op 10*10 km basis is in 16% sinds 1980 geen boommarter waargenomen, 22% bevat alleen oude waarnemingen en dient nader onderzocht te worden en in 62% zijn sinds 2007 boommarters waargenomen.

Overijssel

De Wieden en Weerribben zijn in 2009 uitgebreid onderzocht door vrijwilligers en medewerkers van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer met behulp van cameravallen. De boommarter blijkt hier algemeen voor te komen en er zijn op verschillende plaatsen jongen waargenomen. In de rest van Overijssel zijn wel incidentele waarnemingen, maar het is nog onduidelijk of het hier om zwervers dan wel gevestigde dieren gaat. Opvallend is bijvoorbeeld het ontbreken van recente waarnemingen op de Sallandse Heuvelrug, waar de soort in het verleden wel voorkwam. De verwachting is dat gezien de recente toename van de boommarter de soort hier al of binnenkort weer aanwezig is.

Op 10*10 km basis is in 37% sinds 1980 geen boommarter waargenomen, 43% bevat alleen oude waarnemingen en in 20% zijn sinds 2007 boommarters waargenomen.

Gelderland

De verspreiding op de Veluwe en in de Gelderse Vallei is goed in beeld. Ook uit de kleine bossen in de westelijke IJsselvallei komen steeds meer waarnemingen. De steenmarter heeft de oostrand van de Veluwe en de aangrenzende IJsselvallei inmiddels gekoloniseerd. Aan de zuidrand van de Veluwe is de steenmarter inmiddels ook met een opmars bezig. Er is waarschijnlijk al voortplanting in Ede en zwervers bereiken Wageningen al. Het betekent voor de hele Veluwe en omgeving dat meer waarnemingen worden afgekeurd omdat de beschrijving niet duidelijk genoeg is om een zeker onderscheid tussen boom- en steenmarter te kunnen maken. In het oosten van Gelderland heeft een groep vrijwilligers en terreinbeheerders in 2009 op verschillende plaatsen boommarters vastgelegd met cameravallen en enkele verkeersslachtoffers verzameld. Voortplanting is nog niet met zekerheid vastgesteld maar het lijkt op dit moment waarschijnlijk dat de soort nog steeds in de Liemers en Achterhoek voorkomt. Het is zinvol om in 2010 het onderzoek hier voort te zetten met cameravallen en boomcamera's om holle bomen te inspecteren. Uit de Betuwe worden nog steeds enkele verkeersslachtoffers gevonden. Mogelijk zijn dit zwervers van de Veluwe maar de ervaringen van de laatste jaren elders leren dat de soort zich ook hier mogelijk

in kleine bosjes gevestigd zou kunnen hebben. Op 10*10 km basis is in 13% sinds 1980 geen boomarter waargenomen, 26% bevat alleen oude waarnemingen en in 61% zijn sinds 2007 boomarters waargenomen.

Utrecht

De verspreiding op de Utrechtse Heuvelrug is grotendeels bekend en op 10*10 km niveau geheel dekkend. Duidelijk is dat de soort zich ook voortplant in (moeras)bossen ten zuiden en oosten van Heuvelrug. In 2010 wordt door vrijwilligers in het Vechtplassengebied een onderzoek met cameravallen gestart naar de verspreiding van de boomarter in dit gebied.

Noord- en Zuid-Holland

De boomarter komt voor in de beboste duinen van Den Haag tot en met Schoorl. In 2009 is door vrijwilligers op twee plaatsen voortplanting vastgesteld in de duinen op de grens van Noord- en Zuid-Holland. Ook in het Robbenoordbos in de Wieringermeer leeft een kleine populatie. Genetisch onderzoek met materiaal verkregen van verzamelde verkeersslachtoffers laat zien dat de boomarters ten zuiden van het Noordzeekanaal het meest verwant zijn aan de Utrechtse populatie. De boomarters ten noorden van het Noordzeekanaal zijn het meest verwant aan de Drents – Friese populatie. Deze dieren hebben Noord-Holland blijkbaar bereikt via de Afsluitdijk. Het verklaart ook meteen de aanwezigheid in het geïsoleerde Robbenoordbos. Het genetisch onderzoek is uitgevoerd in samenwerking met Alterra. Op 10*10 km basis is in 17% sinds 1980 geen boomarter waargenomen, 8% bevat alleen oude waarnemingen en in 75% zijn sinds 2007 boomarters waargenomen.

Zeeland

Er is op dit moment geen enkele aanwijzing dat de soort in Zeeland voorkomt. Helemaal uit te sluiten is voorkomen niet. In België net over de grens met Zeeuws-Vlaanderen komt de boomarter wel voor. Bovendien is de soort in 2009 gevonden in de bossen van de Brabantse Wal bij Bergen op Zoom. Nu of in de nabije toekomst is voorkomen in Zeeuws-Vlaanderen of Walcheren mogelijk, al is de hoeveelheid geschikt biotoop beperkt.

Noord-Brabant

Grootste verrassing van 2009 was het met behulp van cameravallen vinden van boomarters in de bossen van de Brabantse Wal. Hier blijkt een populatie te leven die zich voortplant, op twee verschillende locaties zijn jonge boomarters gefotografeerd. Waarschijnlijk zijn hier al langer boomarters aanwezig die behoren tot de populatie die al bekend was uit aangrenzend België. Het onderzoek op de Brabantse Wal laat zien dat de steenarter hier ook voorkomt. Er is zowel een steenarter gefotografeerd als een verkeersslachtoffer verzameld. Eind 2009 leefde in ieder geval nog één van de zes boomarters die in 2008 in de Mortelen tussen Boxtel en Best zijn uitgezet. Cameravallen in de bossen direct ten westen van de Brabantse Wal en in de Maashorst tussen Oss en Uden hebben nog geen boomarters gefotografeerd.

Op 10*10 km basis is in 70% sinds 1980 geen boomarter waargenomen, 24% bevat alleen oude waarnemingen en in 6% zijn sinds 2007 boomarters waargenomen.

Limburg

Alle waarnemingen vanaf 1980 van de boommarter in Limburg zijn nog een keer kritisch bekeken. Met de huidige kennis en aangescherpte beoordelingscriteria moet worden vastgesteld dat er op dit moment geen bewijs is dat de boommarter in de periode 1980 – 2009 in Limburg voorkwam. De enige zekere waarnemingen wat betreft de soort waren een aantal verkeersslachtoffers. Op één na, op de grens van Noord-Brabant en Noord-Limburg, is het waarschijnlijk dat deze boommarters in Limburg gemeld maar niet gevonden zijn. De dieren waren waarschijnlijk in het buitenland als verkeersslachtoffer gevonden en meegenomen.

Er blijven verder alleen zichtwaarnemingen over en de ervaring heeft geleerd dat boom- en steenmarter, zelfs voor ervaren waarnemers, bijzonder moeilijk uit elkaar te houden zijn. Verwisseling treedt zeer regelmatig op en gezien de grote populatie steenmarters in Limburg is de kans hierop groot. Voor al deze zichtwaarnemingen geldt dat het zonder bewijs in de vorm van opnamen niet mogelijk is zekerheid over de soort te krijgen.

Het is nog steeds mogelijk dat de boommarter in Limburg, in lage dichtheden, voorkomt. Het gaat dan met name om de bossen in Noord- en Zuid-Limburg. In 2009 is in de Voerstreek net over de grens in België een boommarter gefotografeerd. Onderzoek met cameravallen in Zuid-Limburg in de winter van 2006 leverde geen boommarters op (Mulder 2007), maar nu er meer ervaring is met de cameravallen lijkt het er op dat boommarters zich in de periode september t/m april veel moeilijker laten vastleggen door een cameraval. Waarschijnlijk een combinatie van verminderde activiteit en geen jonge dieren die de dichtheid tijdelijk doen stijgen. Bovendien stonden deze camera's maar zes weken in het veld, dat is een (te) korte periode voor een redelijke kans op het vastleggen van boommarters.

Verzamelen verkeersslachtoffers en secties

In 2009 en 2010 is het verzamelen en sectie verrichten op verkeersslachtoffers voortgezet. Er is inmiddels een stabiele groep van vrijwilligers die hierbij veel werk verzet. Het liet weer herhaalde malen zien dat steenmarters voor boommarters waren aangezien. Het netwerk van mensen die verkeersslachtoffers melden en verzamelen breidt zich nog steeds uit en heeft in Noord-Brabant en het oosten van Gelderland veel waardevolle informatie over de boommarter opgeleverd. Aan de randen van de Veluwe en in Noord-Brabant geven de verzamelde verkeersslachtoffers ook veel informatie over de uitbreidende verspreiding van de steenmarter.

Actualiteit verspreidingsbeeld en witte gebieden

De kerngebieden en de uitbreiding van de verspreiding in de gebieden hier omheen is op 10*10 km niveau goed in beeld. Onderzoek door vrijwilligers en losse waarnemingen laten zien dat waarschijnlijk alle bossen in de IJsselmeerpolders door boommarters bewoond worden. Het is zinvol om het onderzoek in de Achterhoek en Liemers in 2010 voort te zetten en om dan de moerasbossen in het noordwesten van de provincie Utrecht te onderzoeken. Op 10*10 km niveau is de verspreiding in de duinen van Noord- en Zuid-Holland actueel. Het is onduidelijk of er in de Betuwe alleen zwervers zijn of dat daar ook voortplanting plaatsvindt.

Gezien het voorkomen van boommarters op de Brabantse Wal en op verschillende locaties net over de grens in België is het zinvol de grotere bosgebieden in Noord-Brabant de komende jaren met cameravallen te onderzoeken. Om zekerheid te krijgen over de status van de boommarter in Limburg is het wenselijk de bosgebieden in Noord- en Zuid-Limburg over een langere periode met cameravallen te onderzoeken.

Validatie

De criteria voor het beoordelen van waarnemingen zijn aangescherpt. Zichtwaarnemingen uit gebieden waar de steenmarter ook voorkomt worden meestal afgekeurd. Alleen als een goede beschrijving van het dier gegeven wordt worden waarnemingen beoordeeld als "mogelijk". Marters waarvan foto's of video-opnamen zijn gemaakt waren meestal op soort te determineren. Ook hier bleek weer dat boom- en steenmarter regelmatig verwisseld worden. Op verzamelde verkeersslachtoffers werd sectie verricht en kon de soort met zekerheid worden

vastgesteld. Er waren geen dieren bij waarvoor aanwijzingen waren dat de marter van een andere locatie kwam dan opgegeven.

Vrijwilligers

Het aantal vrijwilligers groeit langzaam. In de omgeving van Bergen op Zoom is een klein aantal mensen actief geworden bij het onderzoek met cameravallen. Begin 2010 wordt hier een cursus boommarters inventariseren gegeven. De vrijwilligersgroep die zich met secties bezighoudt is momenteel van die omvang dat het verzamelen van verkeersslachtoffers en verrichten van secties goed loopt. De continuïteit van onderzoek en expertise over de boommarter wordt op dit moment vooral geleverd door personen die al langer actief zijn binnen de Werkgroep Boommarter Nederland.

Met name het onderzoek met cameravallen blijkt een zeer geschikt middel om in gebieden waar recente verspreidingsgegevens ontbreken te onderzoeken. Het blijkt een stuk makkelijker om vrijwilligers gemotiveerd te houden als er binnen een relatief korte termijn van enkele maanden resultaten te verwachten zijn. Er blijkt in het betreffende gebied al gauw een netwerk te ontstaan dat waarnemingen doorgeeft en verkeersslachtoffers meldt en verzamelt. Er blijken dan wel degelijk een beperkt aantal recente waarnemingen te zijn. Een deel hiervan betreft toch steenmarters, maar een ander deel is toch met vrij grote waarschijnlijkheid te herleiden tot boommarter. Verkeersslachtoffers blijken er incidenteel ook te zijn en worden dan wel gemeld en zijn te controleren en te verzamelen.

Actualiseren verspreiding en witte gebieden

Om het verspreidingsbeeld in 2012 compleet te hebben is voor de verschillende regio's het volgende gewenst.

Friesland

In 2010 zal waarschijnlijk in een aantal moerasbossen met cameravallen gewerkt worden.

Overijssel

De Sallandse Heuvelrug moet nog systematisch onderzocht worden. In het zuiden en oosten van Overijssel dienen de bosgebieden nog systematisch onderzocht te worden.

Gelderland

Het onderzoek in de Achterhoek en Liemers wordt in 2010 voortgezet. Voortplanting is waarschijnlijk, maar moet nog met zekerheid aangetoond worden.

Noord-Brabant en Limburg

De grotere bossen tegen de grens met België en in het oosten van Noord-Brabant moeten nog verder onderzocht met cameravallen. Hetzelfde geldt voor het Peelgebied op de grens van Noord-Brabant en Limburg. In Noord- en Zuid-Limburg is het onderzoeken van de bosgebieden met cameravallen gewenst. Zowel in Noord-Brabant als Limburg is het geven van voorlichting in de vorm van cursussen en lezingen gewenst om de het melden en verzamelen van boomarter verkeersslachtoffers en mogelijke waarnemingen te stimuleren.

Verzamelen verkeersslachtoffers en secties

Het is wenselijk het netwerk dat verkeersslachtoffers meldt en verzameld in stand te houden en uit te breiden.

Knelpunten

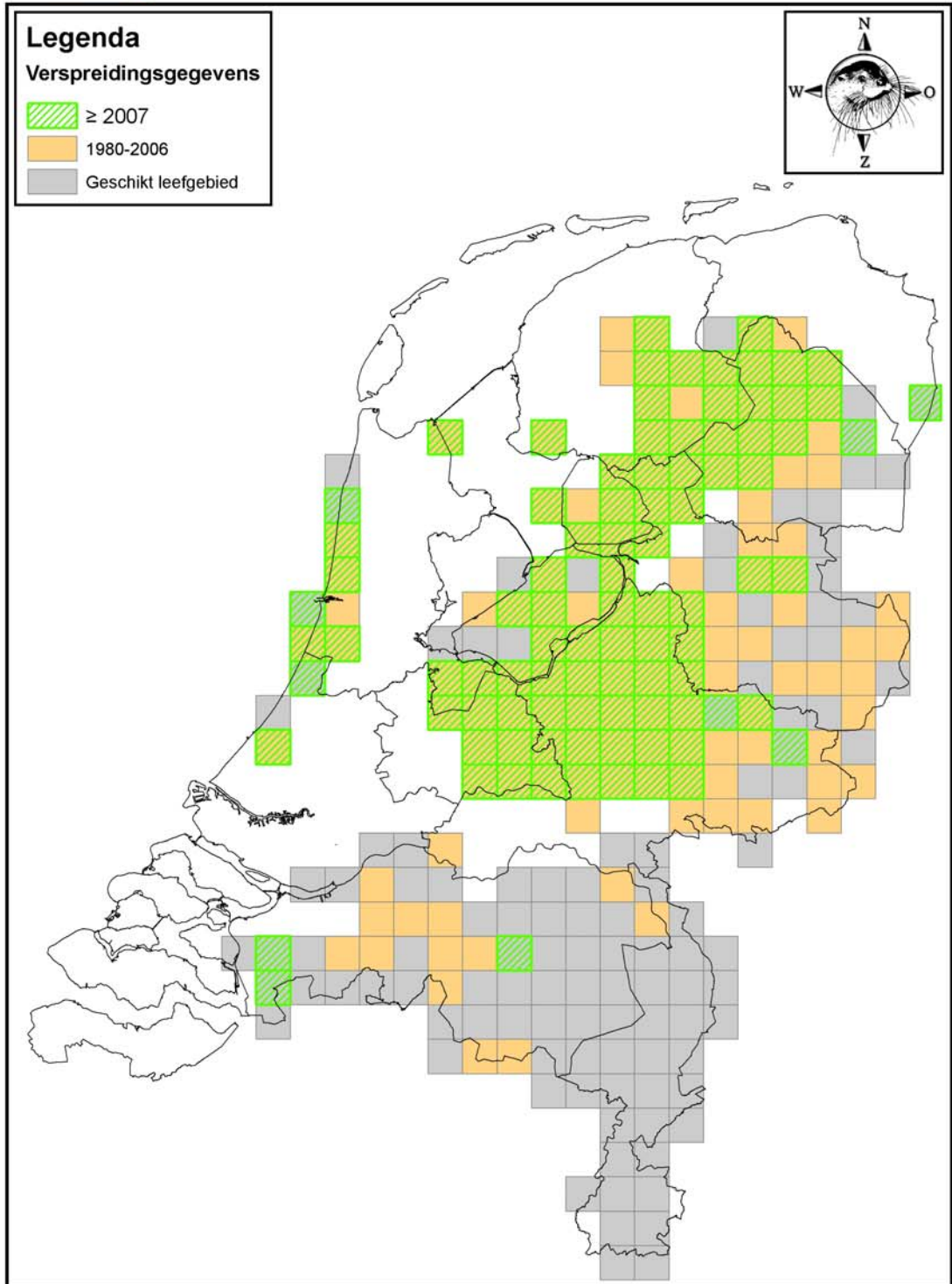
In gebieden waar nog geen actieve vrijwilligers zijn is het moeilijk personen te vinden en gemotiveerd te houden om te zoeken naar een dier dat lastig op te sporen is en een continue inzet over meerdere jaren vergt.

De logistiek rond het verzamelen en het terugbrengen van verkeersslachtoffers naar vinders vergt veel tijd. Hetzelfde geldt voor de verwerking van de verzamelde gegevens en het terugmelden aan de vinders. Dit kan slechts voor een deel uitgevoerd worden door vrijwilligers. Meer inzet van betaalde medewerkers is daarom gewenst. Er is meer capaciteit nodig voor dataverwerking, terugmelding en terug brengen van verkeersslachtoffers naar vinders.

Het is wenselijk de handleiding boomarters inventariseren te vernieuwen. Over gedrag en verspreiding van de boomarter zijn er in de afgelopen drie jaar veel nieuwe dingen ontdekt. Verder zijn er nieuwe technieken ontwikkeld voor het opsporen van marters.

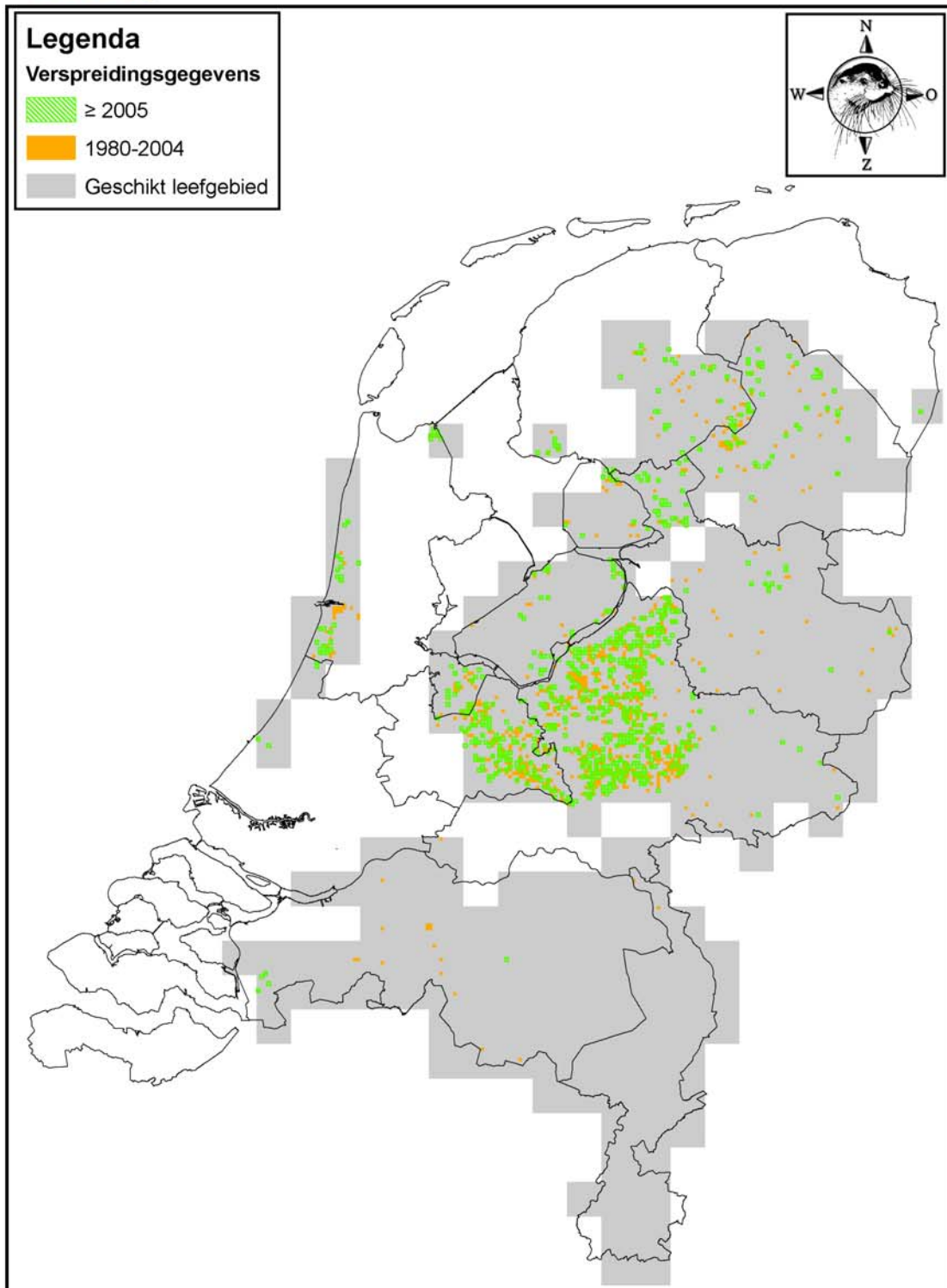
Verspreiding Boommarter (*Martes martes*)

20100209_Boommarter_10x10_VO2009.mxd

Figuur 1. Verspreiding boommarter van 1980 t/m 2009 op 10*10 km-hok niveau.

Verspreiding Boommarter (*Martes martes*)

Figuur 2. Verspreiding boommarter van 1980 t/m 2009 op 1*1 km-hok niveau.

2.3 Das

Het geschikte leefgebied van de das in Nederland omvat 223 10*10 km-hokken. Dankzij het gecoördineerde verspreidingsonderzoek is de das sinds 2007 in 165 van deze hokken (74%) vastgesteld. Met de huidige jaarlijkse inspanning lijkt het dus haalbaar om in 2012 een op dit niveau dekkend actueel verspreidingsbeeld te hebben. Sinds 2005 is de aanwezigheid van de das in 2941 1*1 km-hokken onderzocht.

Friesland, Drenthe en Groningen

De vrijwilligers in deze regio zijn goed georganiseerd in werkgroepen en de contacten verlopen soepel. Het verspreidingsbeeld is (op 10*10 km niveau) voor een groot (71%) deel actueel. Met name in de Friese Wouden en Westerwolde zijn oudere waarnemingen bekend die geactualiseerd moeten worden (18%). Daarnaast zijn er nog enkele locaties (20% van het areaal) die geschikt leefgebied omvatten en binnen het verspreidingsareaal van de das vallen, maar waar aanwezigheid van de das nog nooit is onderzocht en/of vastgesteld.

Overijssel

Er is een flink aantal vrijwilligers actief op zoogdiergebied in deze provincie gecombineerd met losse waarnemingen is de verspreiding van de das redelijk in beeld gebracht (64% op 10*10 km niveau). Van 28% van Overijssel zijn oudere waarnemingen bekend die geactualiseerd moeten worden. Het gaat hierbij vooral om Twente. Daarnaast zijn er nog enkele locaties (8%) die geschikt leefgebied omvatten en binnen het verspreidingsareaal van de das vallen, maar waar aanwezigheid van de das nog nooit is onderzocht en/of vastgesteld.

Gelderland

Het verspreidingsbeeld voor de Veluwe is, op 10*10 km niveau, geactualiseerd. Van 17% van Gelderland zijn oudere waarnemingen bekend die geactualiseerd moeten worden. Het gaat hierbij vooral om de Achterhoek. Het ontbreken van zowel een algemene zoogdierwerkgroep als een dassenwerkgroep in deze provincie betekent dat op dit moment het systematisch verzamelen van gegevens afhankelijk is van een beperkt aantal individuen.

Utrecht en Noord-Holland

In Utrecht zijn momenteel twee dassenwerkgroepen actief. Eén op de grens van Utrecht en Noord-Holland in het Gooi en één op de zuidoostelijke Utrechtse Heuvelrug. Hierdoor is de verspreiding van de das in de provincie goed bekend (89% van het areaal op 10*10 km niveau). Op de zuidelijke Heuvelrug wordt veel gebruik gemaakt van cameravallen om bewoning, aantallen en voortplanting op burchten vast te stellen.

Zeeland

Er zijn momenteel geen aanwijzingen dat de das in Zeeland voorkomt. De soort komt momenteel ook niet in West-Brabant en aangrenzend België voor. Het zal nog wel enige tijd duren voor de das West-Brabant heeft gekoloniseerd en daarmee de kans op voorkomen, in een beperkt deel, van de provincie reëel wordt.

Noord-Brabant

Ondanks herhaalde pogingen van verschillende mensen en veel inzet van de coördinator van de Zoogdieratlas in deze provincie lukt het op dit moment niet om de dassenwerkgroep Brabant zover te krijgen om hun gegevens te delen. Het betekent dat de globale verspreiding redelijk actueel is maar op detailniveau en wat betreft recente uitbreidingen van het voorkomen zijn er onvolledigheden. Duidelijk is dat de meest westelijke dassen in de provincie Noord-Brabant momenteel ten noorden van Tilburg leven. Deze populatie is de laatste jaren sterk gegroeid en verdere uitbreiding naar het westen is waarschijnlijk.

Limburg

In deze provincie verloopt de uitwisseling van gegevens met de dassenwerkgroep Limburg soepeler dan in Noord-Brabant. Over het detailniveau is nog verschil van mening. Dit betekent dat de verspreiding op 10*10 km niveau goed in beeld is. Op detailniveau ontbreken harde nullen en zijn gegevens over toe of afname van de verspreiding niet geheel actueel. In Limburg is nog 6% van het areaal (op 10*10 km hok niveau) niet actueel.

Validatie

Dassen en dassensporen zijn goed herkenbaar en worden zelden met die van andere zoogdieren verwisseld. Een beperkt aantal waarnemingen van sporen wordt afgekeurd omdat er onvoldoende bewijs is dat een aangetroffen burcht van dassen is. Bij een zeer klein aantal waarnemingen blijkt het om een wasbeerhond te gaan.

Vrijwilligers

Omdat veel van de waarnemingen van dassen verzameld worden door dassenwerkgroepen is de kwaliteit goed en voor een groot deel wordt het actuele leefgebied van de das hiermee gedekt. In Oost-Gelderland en delen van Overijssel zijn er op dit moment te weinig actieve waarnemers. In Gelderland is de verwachting dat het Zoogdieratlasproject extra vrijwilligers en waarnemingen gaat opleveren.

Actualiseren verspreiding en witte gebieden

Het gaat met name om het actueel houden van een beperkt deel van de verspreiding en de recente uitbreiding van de verspreiding.

Friesland, Drenthe en Groningen

Vooraf het bijhouden van de uitbreiding van de verspreiding.

Overijssel

In het oosten van Overijssel zijn opvallend weinig dassen aanwezig. Hier is wel geschikt habitat aanwezig dus is uitbreiding van de soort te verwachten.

Gelderland

In Oost-Gelderland ontbreekt de das op dit moment op veel plaatsen terwijl ook hier geschikt leefgebied aanwezig is. Uitbreiding van de verspreiding valt ook hier te verwachten. Het onderzoek met cameravallen naar de boomarter in dit gebied kan ook waardevolle informatie over de aanwezigheid van dassen opleveren.

Flevoland

De huidige verspreiding lijkt goed bekend. Uitbreiding naar het westen van Flevoland heeft aandacht nodig in de komende jaren

Utrecht en Noord-Holland

De populatie van de Utrechtse Heuvelrug en aansluitend Noord-Holland is goed in beeld. Momenteel loopt onderzoek met ondermeer cameravallen op Zuidoost-Heuvelrug. Zeer recent heeft dat in ieder geval de ontdekking van tot nu toe onbekende burchten opgeleverd. In de periode 2010-2011 zullen de verspreidingsgegevens hier volledig actueel zijn.

Noord-Brabant en Limburg

Om de gegevens van de verspreiding actueel te houden zal geprobeerd worden om de dassenwerkgroepen er van te overtuigen hun gegevens beschikbaar te stellen op voldoende detailniveau.

Zeeland

Het is duidelijk dat de das momenteel niet in Zeeland voorkomt. Het is raadzaam om in 2011 te onderzoeken of dat nog steeds het geval is.

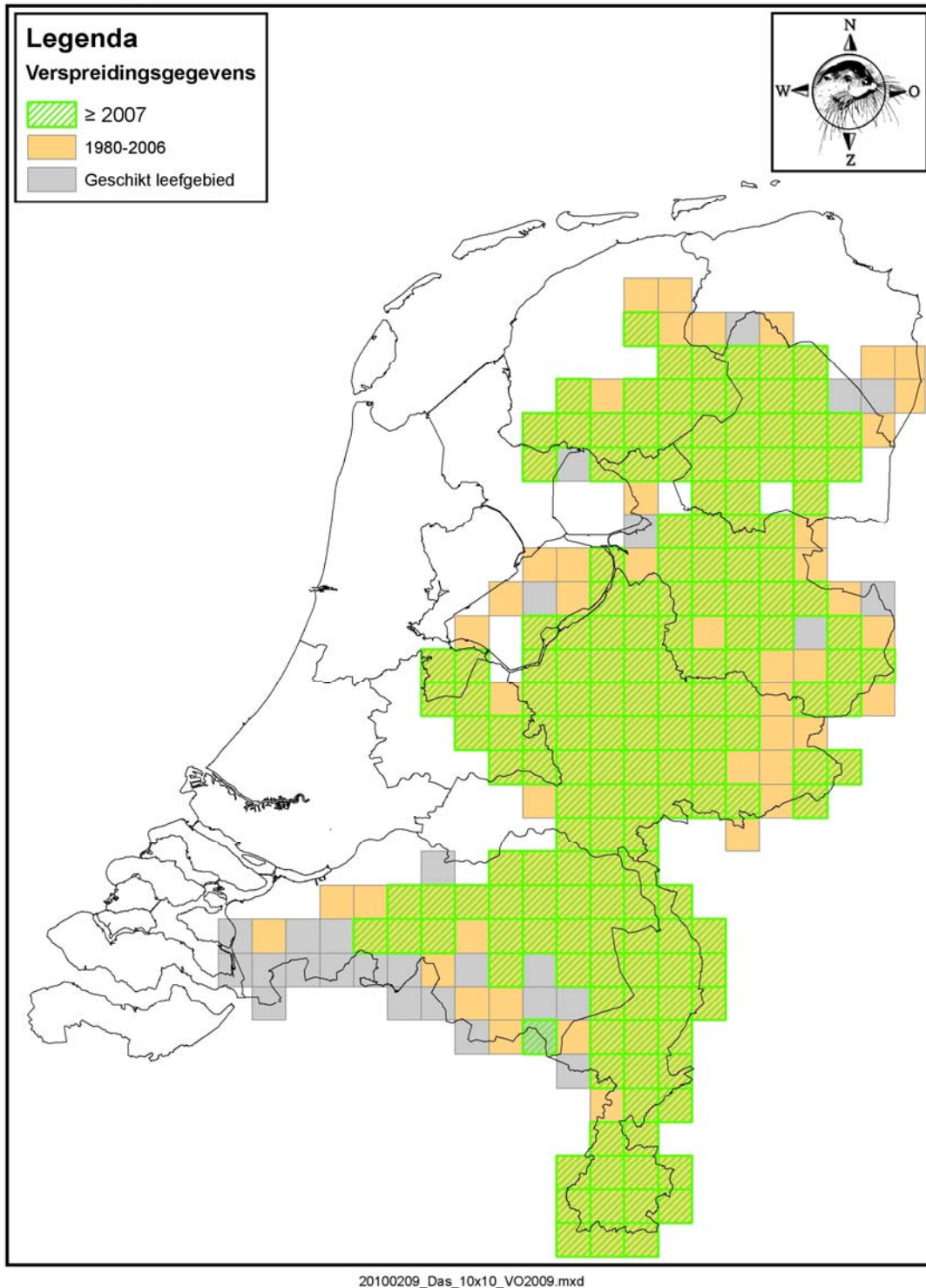
Knelpunten

De weerstand bij bepaalde vrijwilligers om hun gegevens beschikbaar te stellen voor het verspreidingsonderzoek blijft een groot knelpunt. De angst voor het doden van dassen en vernielen van burchten is groot en helaas in een aantal gebieden niet onterecht. Het blijkt moeilijk om mensen te overtuigen dat de manier waarop de gegevens zichtbaar zijn voor de buitenwereld de burchtlocatie niet te herleiden is.

Historisch is er vaak een band met de vereniging (nu stichting) Das en Boom. Men wil uit loyaliteit aan Das en Boom geen gegevens aan andere partijen leveren. In sommige gebieden zijn waarnemers niet georganiseerd en is moeilijk te achterhalen wie over bruikbare gegevens beschikt. Als er een werkgroep is, is er vaak niet één database met waarnemingen, maar bevindt die zich verspreid in de hoofden, aantekenboekjes en computers van individuele leden. De drempel is vaak hoog om waarnemingen in te voeren bij telmee.nl of waarneming.nl. Weer vanwege angst voor misbruik van de gegevens. Voor enkelen blijkt ook het omgaan met de computer en online invoeren een probleem.

Bij onvoldoende medewerking van sommige personen en groepen zal het inzetten van professionele medewerkers noodzakelijk zijn om de verspreiding in de betreffende gebieden weer actueel te krijgen.

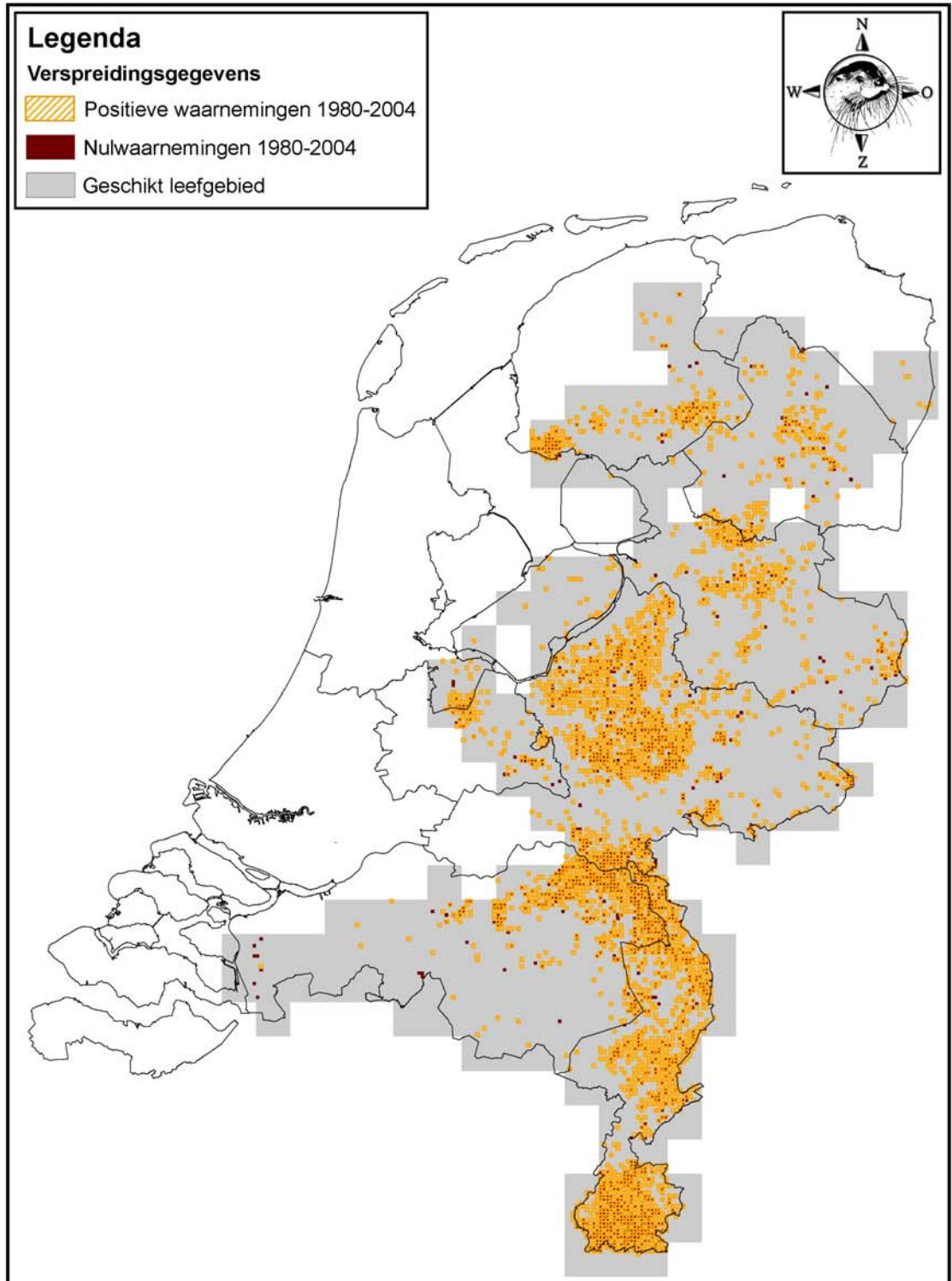
Verspreiding Das (Meles meles)

Figuur 3. Verspreiding das van 1980 t/m 2009 op 10*10 km-hok niveau.

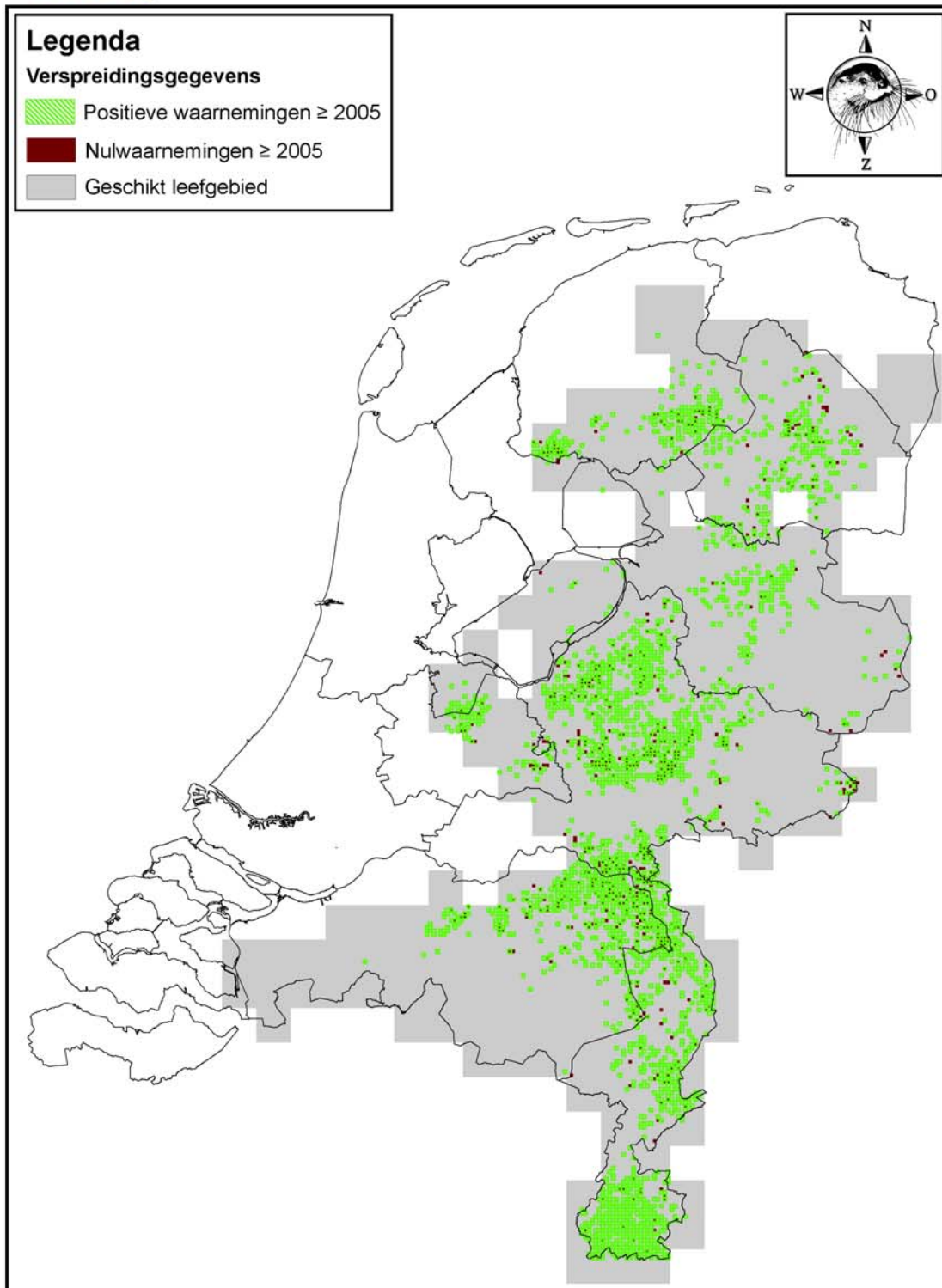

Verspreiding Das (Meles meles)

Figuur 4. Verspreiding das van 1980 t/m 2004 op 1*1 km-hok niveau. Nulwaarnemingen hebben betrekking op burchten, die sinds 1980 wel gecontroleerd zijn maar waar bij al die controles geen bewoning is vastgesteld.

Verspreiding Das (Meles meles)

*Figuur 5. Verspreiding das van 2005 t/m 2009 op 1*1 km-hok niveau. Nulwaarnemingen hebben betrekking op burchten, die sinds 2005 wel gecontroleerd zijn maar waar bij al die controles geen bewoning is vastgesteld.*

2.4 Noordse woelmuis

Het geschikte leefgebied van de noordse woelmuis in Nederland omvat 92 10*10 km-hokken. Dankzij het gecoördineerde verspreidingsonderzoek is de noordse woelmuis sinds 2007 in 55 van deze hokken (60%) vastgesteld. Met de huidige jaarlijkse inspanning lijkt het dus min of meer haalbaar om in 2012 een op dit niveau dekkend actueel verspreidingsbeeld te hebben. Sinds 2005 is de aanwezigheid van de noordse woelmuis in 799 1*1 km-hokken onderzocht.

Binnen het verspreidingsonderzoek zijn data van noordse woelmuizen op twee manieren verkregen: via braakbalonderzoek en via onderzoek met inloopvallen. Van de verspreidingsgegevens vanaf 2004 op km-hok-niveau is 25% afkomstig van het braakbalonderzoek, terwijl 75% van vangsten en losse waarnemingen komt.

Braakbalonderzoek

In een groot deel van het potentiële verspreidingsgebied van de noordse woelmuis wordt door kerkuilen gebroed; 45% van de km-hokken wordt gedekt door kerkuilen. Het ruwe braakbalmateriaal wordt voor het grootste gedeelte aangeleverd door regionale kerkuilwerkgroepen, waarbij een klein deel ook de analyses uitvoert.

Naast positieve waarnemingen kunnen met behulp van het braakbalonderzoek ook 'nulwaarnemingen' voor een km-hok worden gedaan. Wanneer in een partij van minimaal 150 muizenprooien geen noordse woelmuis wordt aangetroffen, wordt er van uit gegaan dat er zich (in dat jaar) binnen het jachtgebied van de betreffende kerkuil geen noordse woelmuizen bevonden. Het km-hok waarin zich de nestlocatie van die kerkuil bevond krijgt voor dat jaar een nulwaarneming.

Voor een 10x10 km-hok wordt de nulpuntkans (r) voor een soort (Bekker 2009) berekend met behulp van:

- de kans (q) op het aantreffen van de doelsoort in braakballen (regionaal of landelijk bepaald);
- de mate van overlap van kerkuiljachtgebieden en kansrijke kilometerhokken (o);
- resulterend in de kans op het aantreffen van de soort binnen het betreffende kerkuiljachtgebied ($p = q*(o/100)$);
- de nulpuntkans (r) met x relevante kerkuiljachtgebieden, is $1 - ((1-p_1)*(1-p_2)*...*(1-p_x))$.

Inloopvallen

De potentiële noordse woelmuisgebieden zonder kerkuilen moeten bevangen worden met inloopvallen. De afgelopen jaren zijn in Zeeland, Friesland, Noord- en Zuid-Holland en Utrecht een groot aantal km-hokken op deze manier bemonsterd.

Texel

Het geschikte leefgebied in deze regio omvat zeven 10*10 km-hokken en sinds 2007 is in vijf van deze hokken (71%) de aanwezigheid van de noordse woelmuis vastgesteld.

Friesland

Het geschikte leefgebied in deze regio omvat 18 10*10 km-hokken en sinds 2007 is in elf van deze hokken (61%) de aanwezigheid van de noordse woelmuis vastgesteld.

Noord-Holland midden

Het geschikte leefgebied in deze regio omvat 17 10*10 km-hokken en sinds 2007 is in 14 van deze hokken (82%) de aanwezigheid van de noordse woelmuis vastgesteld.

Zuid-Holland - Utrechts veenweidegebied

Het geschikte leefgebied in deze regio omvat 14 10*10 km-hokken en sinds 2007 is in vijf van deze hokken (36%) de aanwezigheid van de noordse woelmuis vastgesteld.

Deltagebied

Het geschikte leefgebied in deze regio omvat 36 10*10 km-hokken en sinds 2007 is in 22 van deze hokken (61%) de aanwezigheid van de noordse woelmuis vastgesteld.

Validatie

De validatie van vondsten van noordse woelmuizen vanuit het braakbalonderzoek levert geen problemen op. Alle schedelresten worden na analyse door een specialist van de Zoogdiervereniging gecontroleerd. Braakbalmeldingen waarvan geen bewijs overlegd kan worden, worden niet geaccepteerd.

De vangsten met inloopvallen zijn gedaan door professionals die bekend zijn met de soort, bovendien worden van elke locatie waar noordse woelmuizen zijn gevangen één of enkele bewijsfoto's genomen. De paar losse waarnemingen worden alleen geaccepteerd wanneer er afdoende bewijs kan worden overlegd, in de vorm van een dode noordse woelmuis of een foto van het dier.

Vrijwilligers

Er is een grote groep vrijwilligers actief binnen de regionaal georganiseerde kerkuilwerkgroepen. Deze groepen leveren jaarlijks grote hoeveelheden kerkuilbraakballen, die vervolgens door een groep 'pluizers' geanalyseerd worden. En hoewel het de pluizers nog steeds lukt om het aantal benodigde partijen op jaarbasis geanalyseerd te krijgen, wordt het steeds moeilijker om afvallers te vervangen en wordt het aantal partijen, dat in de vriezer wacht op verwerking, steeds groter. Ondanks het organiseren van (drukbezochte) lezingen in combinatie met 'pluisavonden', is de animo om zelfstandig te gaan pluizen gering en wordt er grotendeels gewerkt met een beperkt aantal mensen die dit al jaren lang doen.

Actualiseren verspreiding en witte gebieden

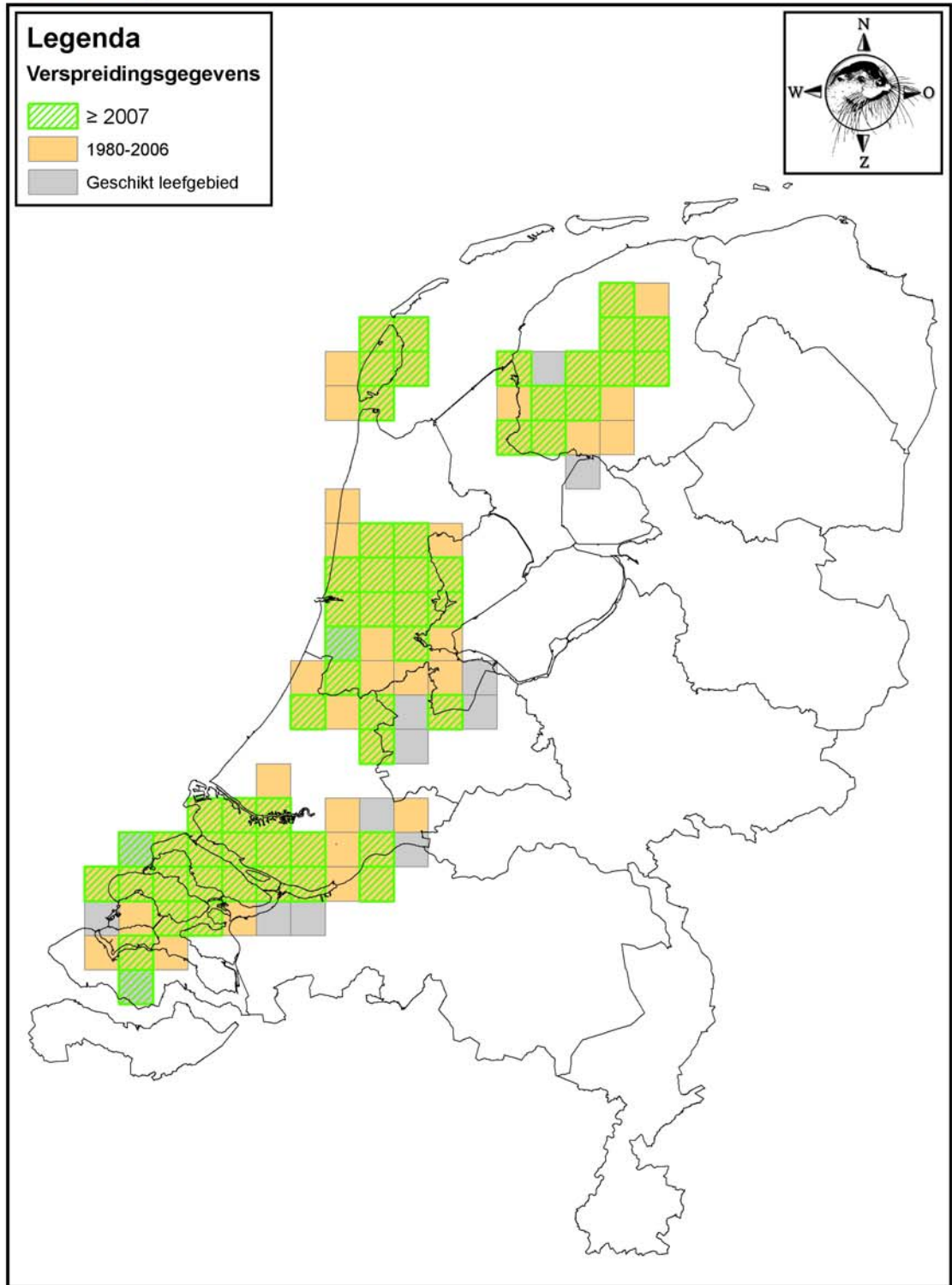
Het verzamelen van verspreidingsgegevens van de noordse woelmuis loopt geheel volgens plan. Met de huidige jaarlijkse inspanning (waarbij het braakbalonderzoek wordt aangevuld met het onderzoek met inloopvallen) lijkt het haalbaar om in 2012 een dekkend actueel verspreidingsbeeld te hebben.

Knelpunten

In een deel van het verspreidingsgebied van de noordse woelmuis kan nog steeds geen braakbalonderzoek plaatsvinden, aangezien een aantal boeren, waar de kerkuilen broeden, nog geen toestemming geven voor het verzamelen van braakbalmateriaal. Aangezien dit probleem naar verwachting wel opgelost zal gaan worden, wordt er voor gekozen deze locaties later te bemonsteren en nog niet in te zetten op inloopvallen. Deze problemen spelen met name in ZW-Friesland. Daarnaast is er het reeds genoemde probleem van het moeilijk kunnen vinden van nieuwe vrijwilligers om het braakbalmateriaal te helpen analyseren.

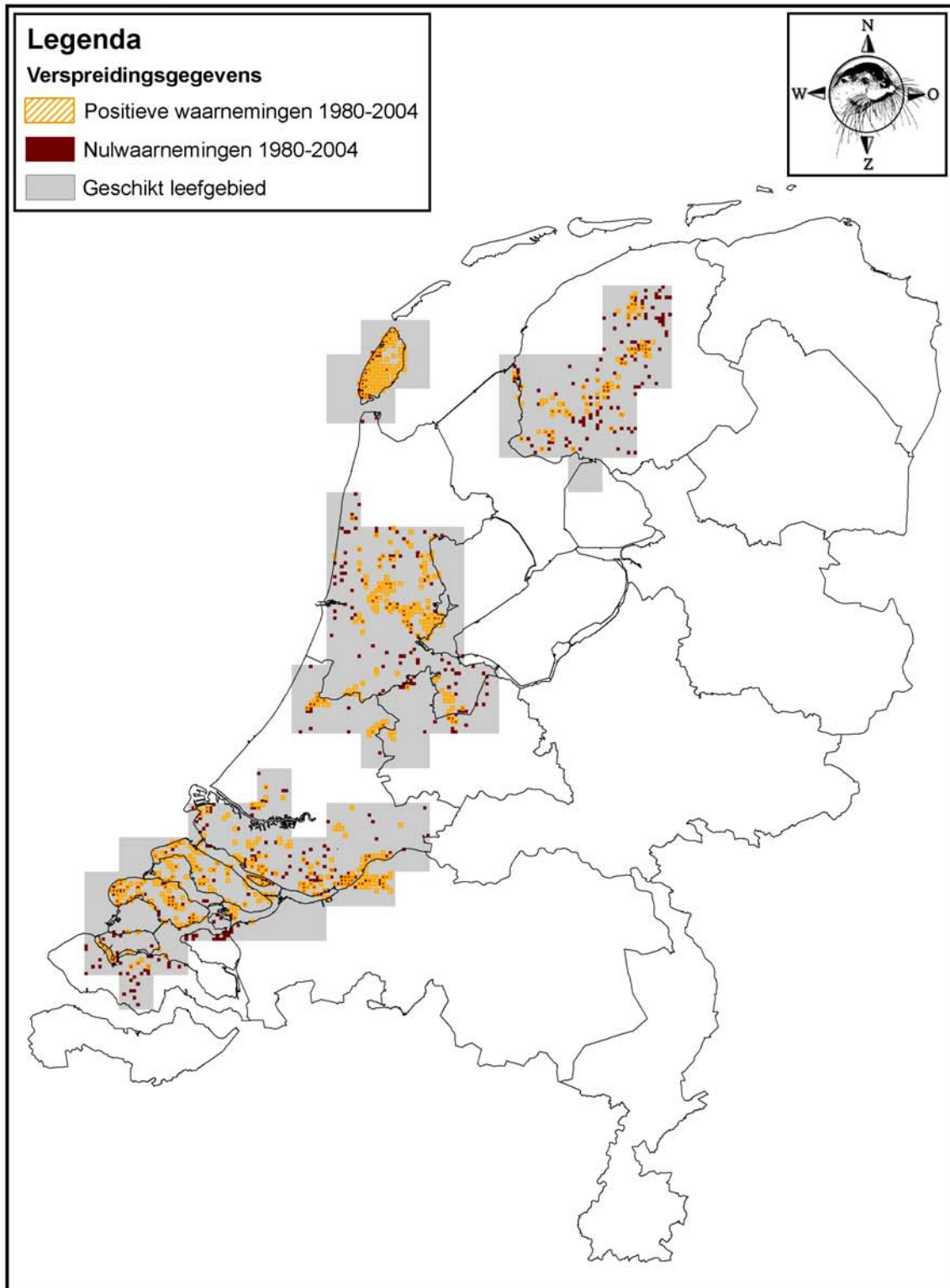
Verspreiding Noordse woelmuis (*Microtus oeconomus*)

20100209_NoordseWoelmuis_10x10_VO2009.mxd

Figuur 6. Verspreiding noordse woelmuis van 1980 t/m 2009 op 10*10 km-hok niveau.

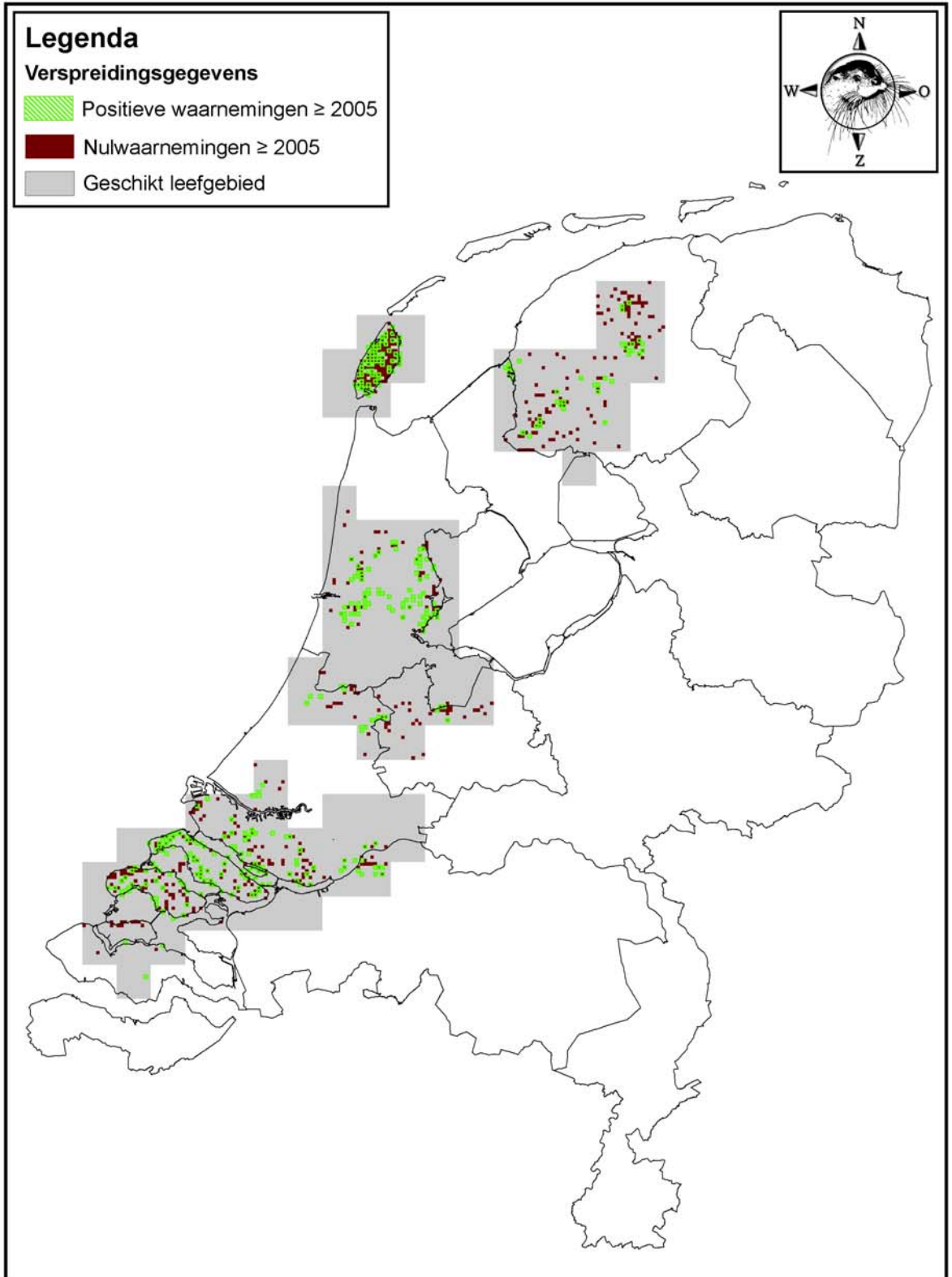
Verspreiding Noordse woelmuis (*Microtus oeconomus*)

Figuur 7. Verspreiding noordse woelmuis van 1980 t/m 2004 op 1*1 km-hok niveau.

Verspreiding Noordse woelmuis (*Microtus oeconomus*)

Figuur 8. Verspreiding noordse woelmuis vanaf 2005 op 1*1 km-hok niveau.

2.5 Waterspitsmuis

Het geschikte leefgebied van de waterspitsmuis in Nederland omvat 404 10*10 hokken. Dankzij het gecoördineerde verspreidingsonderzoek is de waterspitsmuis sinds 2007 in 99 van deze hokken (25%) vastgesteld. Met de huidige jaarlijkse inspanning (en het uitvallen van de lokbuismethode) is het met zekerheid niet haalbaar om in 2012 een op dit niveau dekkend actueel verspreidingsbeeld te hebben. Sinds 2005 is de aanwezigheid van de waterspitsmuis in 1228## 1*1 km-hokken onderzocht.

Binnen het verspreidingsonderzoek zijn data van waterspitsmuizen op twee manieren verkregen: via braakbalonderzoek en via onderzoek met inloopvallen. Alleen braakballen van kerkuilen worden gebruikt, aangezien kerkuilen spitsmuizen als voedsel niet vermijden, in tegenstelling tot bijv. ransuilen.

Van de verspreidingsgegevens vanaf 2005 op 1*1 km-hok-niveau is 75% afkomstig van het braakbalonderzoek, terwijl 25% van vangsten en losse waarnemingen komt.

Inloopvallen

Nadat in 2007 en 2008 is gebleken dat het onderzoek met lokbuizen (een goedkope methode om waterspitsmuizen aan te tonen met behulp van vrijwilligers) voor het verspreidingsonderzoek niet gebruikt kon worden, blijft het vangen met inloopvallen (naast braakbalonderzoek) de enige bruikbare methode om waterspitsmuizen vast te stellen.

Braakbalonderzoek

De positieve waarnemingen van waterspitsmuizen komen dus voor het grootste gedeelte van het braakbalverspreidingsonderzoek. Het ruwe braakbalmateriaal wordt voor het grootste gedeelte aangeleverd door regionale kerkuilwerkgroepen, waarvan een klein deel ook de analyses uitvoert.

Naast positieve waarnemingen kunnen met behulp van het braakbalonderzoek ook 'nulwaarnemingen' voor een km-hok worden gedaan. Wanneer in een partij van minimaal 150 muizenprooien geen waterspitsmuis wordt aangetroffen, wordt er van uit gegaan dat er zich (in dat jaar) binnen dat km-hok geen waterspitsmuizen bevonden.

Zonder in de toekomst gebruik te kunnen maken van de lokbuismethode en daarom vooral afhankelijk te zijn van braakbalonderzoek, is het met de huidige jaarlijkse inspanning onmogelijk om in 2012 een dekkend actueel verspreidingsbeeld te hebben. In 50% van het aantal te bemonsteren km-hokken zijn kerkuilen aanwezig. Voor de resterende hokken blijft alleen onderzoek met inloopvallen of misschien met cameravallenover. Het inloopvalonderzoek is een dure, tijdrovende methodiek, die waarschijnlijk slechts beperkt in te zetten zal zijn.

Validatie

De validatie van waterspitsmuisvondsten vanuit het braakbalonderzoek levert geen problemen op. Alle schedelresten worden na analyse door een specialist van de Zoogdierverseniging gecontroleerd. Braakbalmeldingen waarvan geen bewijs overlegd kan worden, worden niet geaccepteerd. De enkele vangst is gedaan door een professional die bekend is met de soort. De weinige losse waarnemingen worden alleen geaccepteerd wanneer er afdoende bewijs kan worden overlegd, in de vorm van een dode waterspitsmuis of een foto van het dier.

Vrijwilligers

Er is een grote groep vrijwilligers actief binnen de regionaal georganiseerde kerkuilwerkgroepen. Deze groepen leveren jaarlijks grote hoeveelheden kerkuilbraakballen, die vervolgens door een groep 'pluizers' geanalyseerd worden. En hoewel het de pluizers nog steeds lukt om het aantal benodigde partijen op jaarbasis geanalyseerd te krijgen, wordt het steeds moeilijker om afvallers te vervangen en wordt het aantal partijen, dat in de vriezer wacht op verwerking, steeds groter. Ondanks het organiseren van (drukbezochte) lezingen in combinatie met 'pluisavonden', is de animo om zelfstandig te gaan pluizen zeer gering en wordt er grotendeels gewerkt met een beperkt aantal mensen die dit al jaren lang doen.

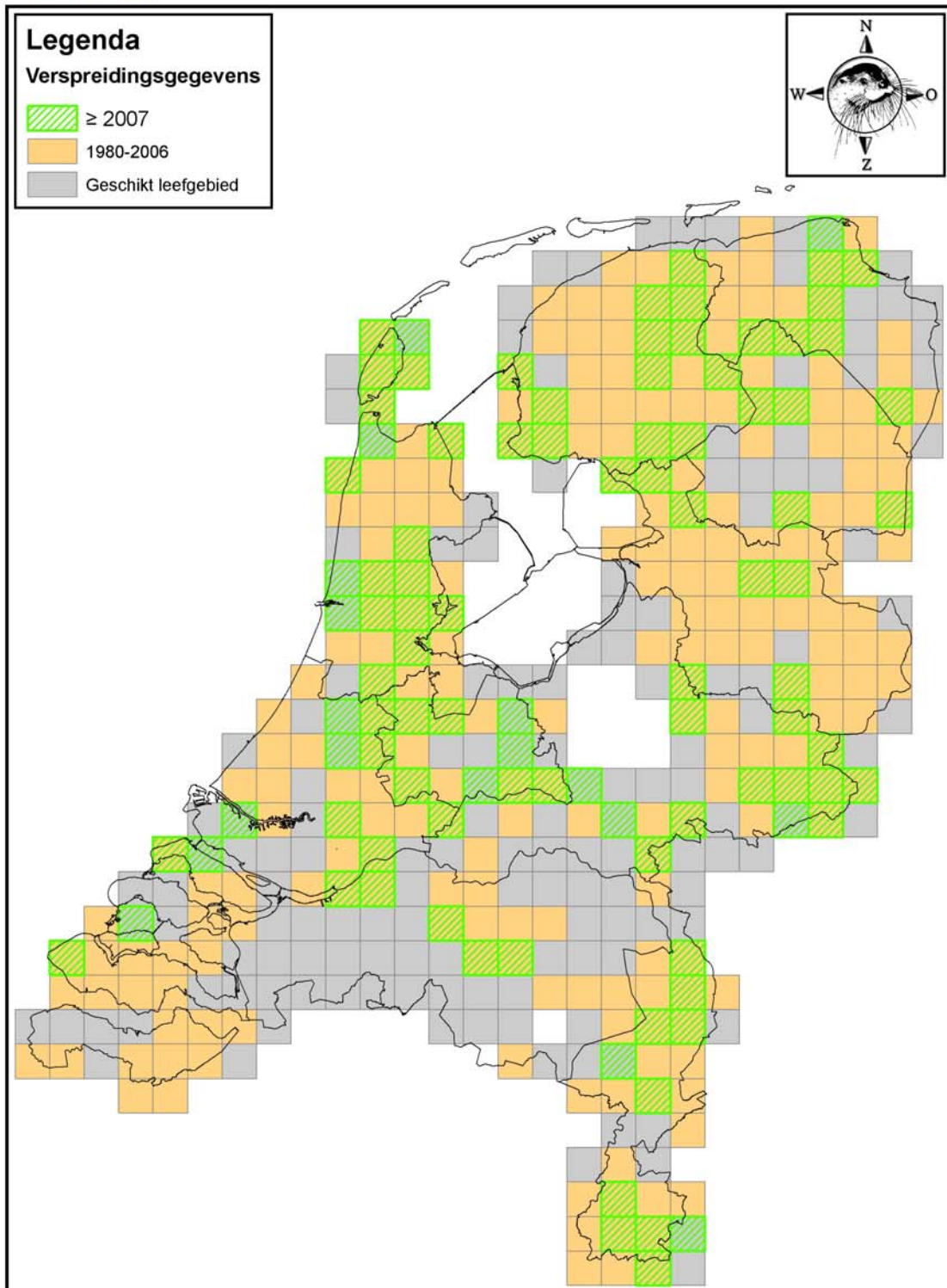
Actualiseren verspreiding en witte gebieden

Van de provincies zijn Limburg, Utrecht, Friesland en Gelderland relatief het beste onderzocht. Drenthe, Groningen, Overijssel en Noord-Brabant kennen een behoorlijke kerkuilstand, maar het netwerk van verzamelaars van kerkuilbraakballen dient hier nog verder uitgebreid te worden. In Zeeland wordt voldoende verzameld (en autonoom geplozen), maar het leveren van de gegevens loopt achter. Noord- en Zuid-Holland kennen een relatief lage kerkuilstand, waardoor een groot percentage van het potentiële waterspitsmuisareaal niet mbv braakbalonderzoek onderzocht kan worden. Met name in deze provincies zal aanvullend met inloopvallen gewerkt moeten worden.

Knelpunten

Het braakbalonderzoek kan alleen daar worden toegepast waar kerkuilen broeden. Het percentage km-hokken waar waterspitsmuis verwacht kan worden, maar die niet gedekt worden door kerkuilen, bedraagt ongeveer 50%. Door de zeer tegenvallende resultaten van de lokbuismethode is het grootschalig inzetten van vrijwilligers in die hokken niet mogelijk en is het veel duurdere (professionele) onderzoek met inloopvallen of misschien met cameravallen de enige optie. Het voldoende landelijke dekking krijgen wordt dus een stuk moeilijker dan gepland en zal dus veel duurder worden dan oorspronkelijk gedacht.

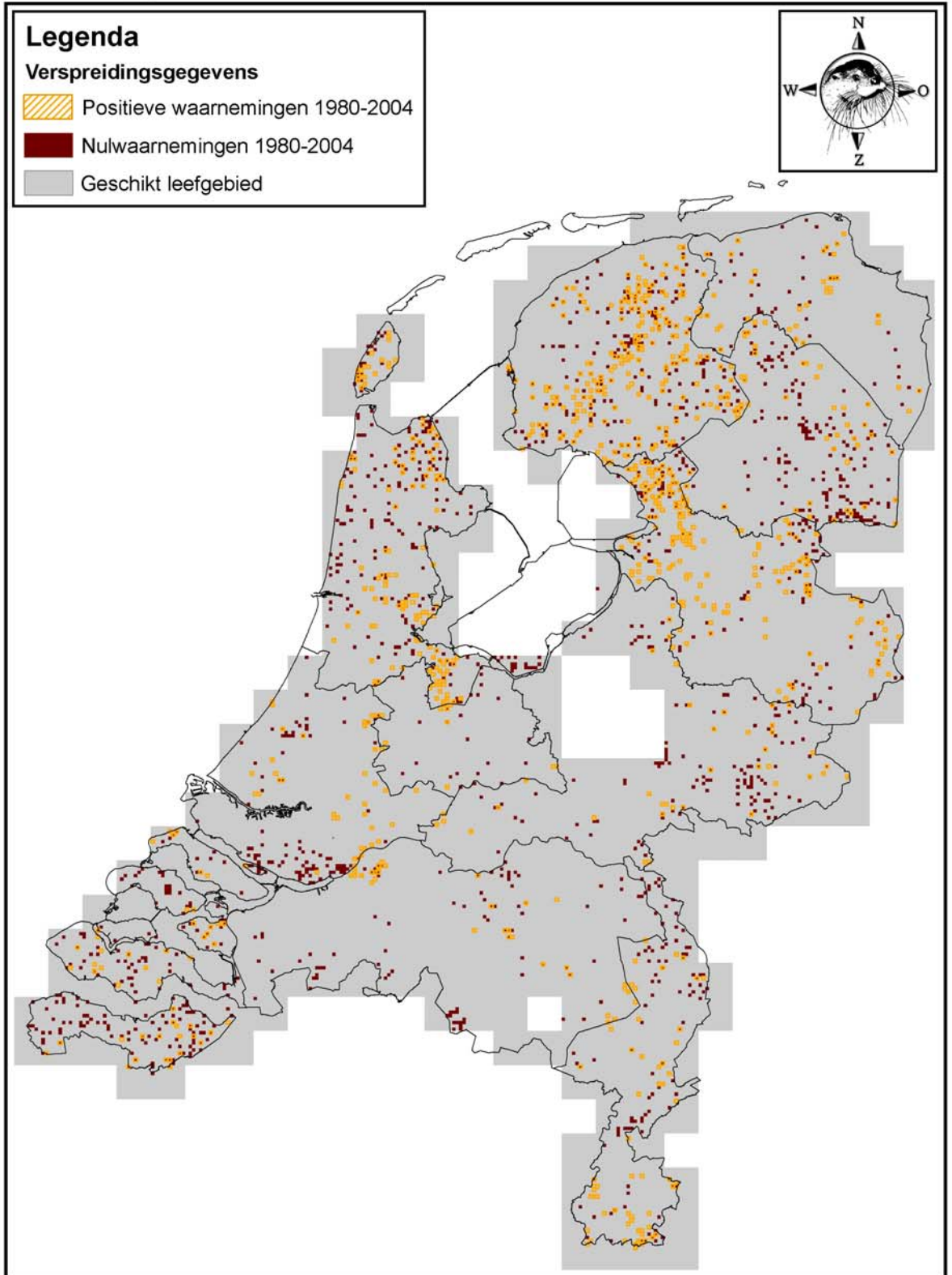
Verspreiding Waterspitsmuis (Neomys fodiens)

Figuur 9. Verspreiding waterspitsmuis van 1980 t/m 2009 op 10*10 km-hok niveau.

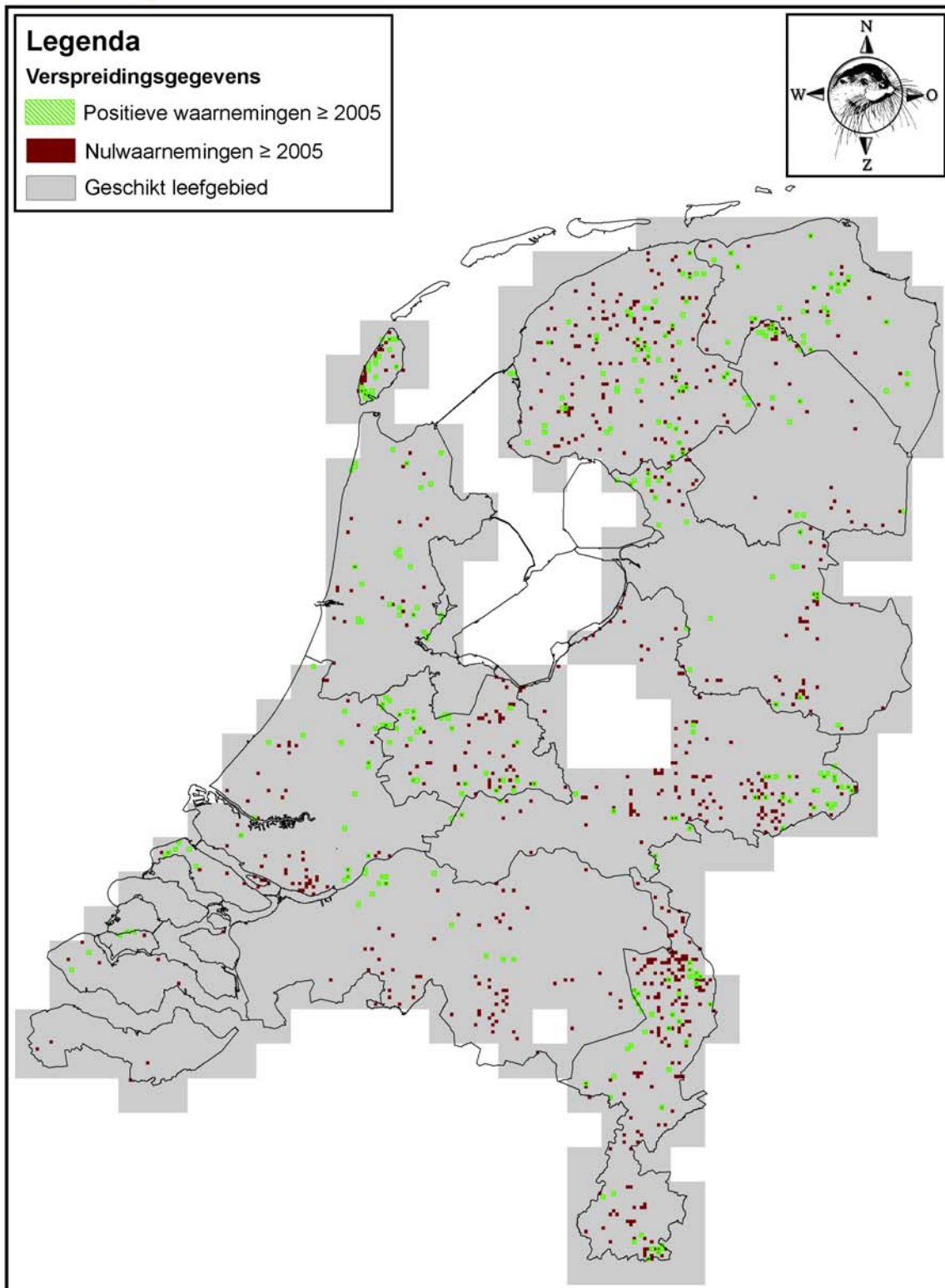
Verspreiding Waterspitsmuis (Neomys fodiens)

20100209_Waterspitsmuis_1x1_1980-2004_VO2009.mxd

Figuur 10. Verspreiding waterspitsmuis van 1980 t/m 2004 op 1*1 km-hok niveau.

Verspreiding Waterspitsmuis (Neomys fodiens)

20100209_Waterspitsmuis_1x1_vanaf2005_VO2009.mxd

Figuur 11. Verspreiding waterspitsmuis vanaf 2005 op 1*1 km-hok niveau

3 LOGISTIEK GEGEVENSINWINNING

Per soort is aangeven welke logistieke problemen van de gegevensinwinning en -verwerking spelen.

Soort	% digitale aanlevering	Tijdigheid levering	Problemen
boomarter	50 %	goed	Men wil nestbomen niet op detail doorgeven
das	75 %	slecht	Men wil burchtlocaties niet op detail doorgeven. Er is nog geen 'automatisme' voor het doorgeven van de data aan de Zoogdiervereniging.
noordse woelmuis	25 %	redelijk	Vaak worden fout gedetermineerde muizen (ook door ecologen in dienst van een ecologisch adviesbureau) doorgegeven als zijnde noordse woelmuis; veel validatietijd dus. Groene bureau's die gegevens in opdracht verzamelen hebben geen tijd voor doorgeven data aan landelijke Zoogdierdatabank.
waterspitsmuis	25 %	matig	Problemen i.v.m. geheimhouding broedgevallen van kerkuilen. Groene bureau's die gegevens in opdracht verzamelen hebben geen tijd voor doorgeven data aan landelijke Zoogdierdatabank.

4 PROBLEMEN

Algemeen

Vanwege het veldseizoen is voor de boomarter en de das gunning van het jaarlijkse verspreidingsonderzoek vóór februari zeer gewenst. Nog steeds geldt dat vrijwilligers minder gemotiveerd zijn om door te geven dat ze iets niet hebben waargenomen (nulwaarnemingen).

Databank

De weg naar het invoerportal Telmee wordt enerzijds steeds beter gevonden maar anderzijds liggen hier ook problemen. De gebruiksvriendelijkheid is (nog) niet naar wensen en vooral het feit dat je geen Excel bestanden kan uploaden. Ook wordt de terugkoppeling op technische vragen als onbevredigend ervaren.

Boomarter

Steenmarters kunnen ook in boomholten hun jongen krijgen en boommarters soms in huizen. Bovendien lijken beide soorten sterk op elkaar. Door het valideren van alle waarnemingen van deze soort wordt dit voorkomen. Dit is daarom niet het grootste probleem.

De aanwezigheid van boommarters is niet eenvoudig vast te leggen, zeker niet indien ze in lage dichtheden voorkomen. Om de aanwezigheid van een enkele boomarter in een groot bos- of moerasgebied te ontdekken is zeer tijdrovend. Veelal zo tijdrovend dat een vrijwilliger het niet volhoudt om gebieden met zeer lage dichtheden te inventariseren. Het vaststellen (met 95% zekerheid) van de afwezigheid van de boomarter is daardoor ondoenlijk.

Echter, bepaalde vrijwilligers zullen zodra ze een nestboom ontdekken de exacte locatie niet doorgeven. Dit komt voort uit de angst voor verstoring, waarvoor feitelijk geen reële aanwijzing bestaat dat dit ook werkelijk gebeurt. Uitleg en openheid over gebruik van de gegevens is soms voldoende om de vrijwilliger over te halen de data door te geven. Andere vrijwilligers zijn hier geheel ongevoelig voor en houden de data dus onder zich.

Das

Dassenburchten zijn veelal niet moeilijk te vinden en worden vaak over meerdere jaren gebruikt. Wel dienen sporen goed onderscheiden te worden van bijvoorbeeld vossen, maar dit onderscheid is snel te leren. Probleem is dat dassenburchten nog steeds illegaal vernietigd worden en daarbij worden de dassen vaak gedood. Uit angst hiervoor zijn de waarnemers van dassen, die vaak een speciale band hebben met "hun burcht" niet geneigd om de locatie van de burcht nauwkeuriger dan op uurhok door te geven. Het kan helpen om uit te leggen dat 'niet doorgeven' betekent niet 'bekend' en dat dit betekent dat er risico bestaat voor het 'over het hoofd zien' van een burcht bij bijvoorbeeld ruimtelijke ontwikkelingsprojecten. Vooral inzicht geven in het feit dat de kans (en schade aan de das) op dit risico groter is dan de kans op illegaal vernietigen van de burcht, haalt de waarnemer vaak over om toch de gegevens aan te leveren.

Noordse woelmuis

Groot probleem is de variatie in aantallen tussen de jaren. In goede jaren lijkt de soort eenvoudig te vangen maar in slechte jaren niet. Slechte jaren doen zich gemiddeld 1-2 keer per drie jaar voor. Indien je over de gehele periode 2007-2012 wil vaststellen of de noordse woelmuis ergens afwezig is kan niet volstaan worden met één keer een nulwaarneming. Feitelijk zou je dus minimaal gedurende drie verschillende jaren moeten inventariseren.

Waterspitsmuis

Het wordt steeds duidelijker dat de waterspitsmuis meestal in slechts zeer lage dichtheden aanwezig is. Als voorbeeld, de Wieden is een gebied dat qua landschap goed geschikt lijkt voor de waterspitsmuis. Uit een recente grote braakbalpartij blijkt dat de kerkuil hier slechts in 2% van zijn vangsten een waterspitsmuis treft. Wij mensen zijn beduidend slechter in het vangen van een waterspitsmuis dan deze predator wat een indicatie kan geven voor onze vangkans. De lokbuizen methode, het beoogde alternatief voor de tot nu gebruikte inloopvallen, blijkt bovendien niet te werken.

5 AANBEVELINGEN

Voor de noordse woelmuis en de das zijn er geen specifieke aanbevelingen voor bijstelling. Bij op dezelfde voet voortzetten van het verspreidingsonderzoek zullen de doelstellingen naar alle waarschijnlijkheid gehaald worden.

Het veronderstelde geschikte leefgebied voor de boomarter kan ingeperkt worden. Een signaleringskaart kan daarbij van pas komen. Het is gewenst om de handleiding voor het inventariseren van boomarters te herzien.

Ook voor de waterspitsmuis is een signaleringskaart gewenst, onder andere als kader voor het verdere verspreidingsonderzoek voor deze moeilijk te inventariseren soort. Braakbalgegevens zijn ongeschikt voor een signaleringkaart, omdat ze niet gerelateerd kunnen worden aan een exacte locatie. Er blijft behoefte aan een aanvullende inventarisatiemethode voor de waterspitsmuis, omdat de effectiviteit van inloopvallen beperkt is. Nu het alternatief lokbuis methode onvoldoende effectief blijkt, kan een proef gedaan worden met cameravallen.

BRONNEN

- Achterberg, C. 2007. Handleiding boommarters inventariseren. Werkgroep Boommarters Nederland & Zoogdiervereniging VZZ, Arnhem.
- Bekker, D.L. 2009. Voortgangsonderzoek naar de verspreiding van noordse woelmuis, waterspitsmuis en veldspitsmuis in 2008 met behulp van braakbalanalyse. VZZ rapport 2009.05. Zoogdiervereniging VZZ, Arnhem.
- Koelman, R.M. 2007. Handleiding inventarisatie noordse woelmuis m.b.v. inloopvallen. Zoogdiervereniging VZZ, Arnhem.
- Mulder, J. 2007. Met fotovallen op zoek naar de wilde kat. Zoogdier 18(1): 3-7.
- Thissen, J.B.M., R.H. Witte van den Bosch, C. Achterberg, D. Bekker, E.T.C. de Bruijkere & V.A.A. Dijkstra 2009. Verspreidingsonderzoek Nederlandse Zoogdieren VONZ 2008. Zoogdiervereniging VZZ, Arnhem.
- Tomlow, J. & J.J.A. Dekker 2007. Handleiding inventariseren waterspitsmuis met lokbuizen. Zoogdiervereniging VZZ, Arnhem.
- Verboom, B. & H. Limpens 2004. Methodieken verspreidingsonderzoek landzoogdieren van de inhaalslag. VZZ-rapport 2004.12. Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VZZ), Arnhem.
- Westra, S.A. & C. Achterberg 2007. Handleiding voor het inventariseren van dassenburchten. Zoogdiervereniging VZZ, Arnhem.
- Witte van den Bosch, R.H., D. Bekker, J. Dekker, C. Achterberg & M. Moonen 2008. Inhaalslag Verspreidingsonderzoek Nederlandse Zoogdieren (VONZ) 2007. VZZ rapport 2008.001.
- Zoogdiervereniging VZZ 2007. Basisrapport voor de Rode Lijst Zoogdieren volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Zoogdiervereniging VZZ, Arnhem.

Zoogdiervereniging VZZ: www.zoogdiervereniging.nl en www.zoogdieratlas.nl

soorten: www.boommarters.nl, www.noordsewoelmuis.nl, www.waterspitsmuis.nl

waarnemingen: www.telmeec.nl en www.waarneming.nl